

שעת הדחק וחירום לסגן הנשיא יהודי - שיעור 363

I. ההיתרים (א) מתג גרמא (ב) משום איבה (ג) ע"י נכרי (ד) קטן (ה) שינוי (ו) שנים שעשו (ז) ספק פקוח נפש

II. אם מותר לכתחלה לבחור עסק שיצטרך לעשות מלאכתו ע"י ההיתרים הנ"ל עיין באג"מ (ד - ג') שכתב שבעסקים גדולים כגון למי שקנה מכס (רמ"ז - ו) והממונה על מטבע של מלך (רמ"א ע"ט) התירו חכמים ליכנס לעסק זו אף לכתחלה ואפילו בפרהסיא דהיינו שהכל יודעים שהעסק הוא של יהודי ושיכול לשכור לו עכו"ם לקבל מכס בשבת בקבולת ולכן התיר האג"מ לשכור עכו"ם לעבוד בבאנק של יהודים ביו"ט במקום הפסד מרובה ולכאורה כ"ש סגן הנשיא יהודי בארצות הברית חשיב עסק גדול ויש לו כל ההיתרים של מכס ומותר ליכנס לכתחלה לעסק כזה וכ"כ האג"מ (ז - ט) לענין הפעלת עלעווייטאר ע"י נכרי בבנין גדול וכתב שם עוד פרטים בהיתר ע"ש

III. ההיתר של מתג גרמא

(א) הגדר של גרמא (זה ענין עמק מאד ואעפ"כ צריך ביאור קצת) מבואר ברש"י בסנהדרין (ט"ז:) בהא דאשקיל עליה בידקא דמיא דחייב ה"מ בכח ראשון אבל בכח שני גרמא בעלמא ופרש"י בכח ראשון שקשרו סמוך לשפת המים וכח שני שהניחו רחוק קצת ולא נפלו המים מיד עליו אלא הלכו על המקום שהוא שם זה גרמא בעלמא ולכן הזורק חץ ותריס בידו ובא זה ונטל התריס פטור משום דאינו מחובר לתריס קודם שמסיר דבר המונע אבל המים היה מחוברים אל הדף והאיש סמוך לדף על הצד האחר ולכן צריך שנים מחובר לדבר המונח וגם סמוך לה ולא רחוק ודוקא בפוטור את הדבר המונע אבל בשופך את המים בידיים אז חשיב כחו גם אחרי קילוח המים למרחוק

(ב) עיין במס' שבת (דף ק"ב:) דכתיב לא תעשה כל מלאכה עשייה הוא דאסור אבל גרמא שרי וכן כתב השו"ע (ע"ד - כ"ג) דגרם כיבוי מותר אבל הרמ"א כתב גרמא מן התורה שרי אבל מדרבנן אסור אם אינו במקום הפסד והבה"ל כתב דלאו דוקא כיבוי דהוא משאצל"ג דאפילו בכל מלאכות הדין כן ובשלטי גבורים (ע"ט) מסופק בזה וצ"ע למה לא הביא הבה"ל דעתו ועיין עוד בשער הציון (תק"ד - ל"ה) דשיטת הרמ"א אין לה מקור וכמו שכתב הט"ז (נסף סק"ו) ולא מצינו חבר לשיטת הרמ"א וגם המג"א (סק"ו) כתב דהרא"ש לא ס"ל שיטה זו וכן משמעות הסוגיא ומ"מ אנו פסקינן כהרמ"א דגרם כיבוי אסור בשבת ועיין באבני נזר (רל"ה) דגם במקום הפסד מצוה שרי יש מחלוקת ביום טוב אם גרם כיבוי אסור עיין במס' ביצה (דף כ"ג:) בתוס' (ד"ה והמסתפק) דשרי ביו"ט ולכן מותר לחתוך נר שעוה שדולק אבל הרא"ש (ע"ט) כתב דאסור ובשו"ע (תק"ד - ג) פסק המחבר כהרא"ש והרמ"א כתוספות ועיין במ"ב (סק"ג) דנכון להחמיר אבל בשער הציון (סקל"ה) משמע דאין צריך להחמיר ואפשר דאפילו בשבת מותר לכתחלה בכל האופנים שהותרא גרמא לפי דברי הפוסקים אלו האוסרים אין להתיר אלא במקום פסידא וכמו כן לצורך מצוה או חולה קצת (שו"ת יביע אומר ג - סוס"י - י"ח כהשו"ע ע"ז - ה) אבל אין להסתמך על היתר דגרמא רק על דרך מקרה אבל לא בקביעות ולכתחלה (שש"כ י"ג - י"ח בשם הרשז"א) ועוד משמע דגרמא יותר קל מאמירה לנכרי שגרם כיבוי מותר במקום פסידא לדברי הכל אבל אמירה לנכרי אסור

ג) כתיבה דרך גרמא מותר (אג"מ ח"ט ע"ד - ע"ג) בצורך גדול ועיין בשיעורים 140-138 ועיין בספר שבת וחשמל (דף 26-33) שנבאר ענין המתג גרמא באריכות החילוק בין גרמא ומניעת המניעה

IV. ההיתר ע"י נכרי - עיין בר"ן בשם בעל העיטור (סוף ר"ז חליעזר דמילה) שהתיר אמירה לנכרי במקום מצוה אפילו על איסור דאורייתא והביאו הרמ"א להלכה במקום צורך גדול (רע"ו - ז) אמנם המ"ב (תרכ"ג - סק"ג) כתב שיש לבטל המנהג שהעכו"ם מדליק הנרות לצורך אמירת פיוטים בנעילה וכ"כ הנודע ביהודה (ב - ל"ג) והמ"ב (רע"ו - סק"ד)

התיר רק בכין השמשות ואסר בשבת גופא אף לצורך גדול אמנם החיי אדם (כלל ס"ז - י"ח) כתב דבמקום מצוה דרבים כדאי הוא בעל העיטור לסמוך עליו וכ"כ ההשיב משה לענין אמירת תהלים בציבור איברא לתקן את העירוב מותר כדי שלא יבואו רבים לידי מכשול (מ"ב סק"ה) ולכן במקום ספק תקלה לרבים לדברי הכל יש להתיר אמירה לנכרי אפילו על איסור תורה ובאין נכרי יש מתירין ע"י יהודי לתקן את חוטי העירוב בקשירת עניבה כדי למנוע מכשול מרבים (שש"כ י"ז - סערה ק"ז) וה"ה בענינינו יש להתיר לצרכי רבים

V. ההיתר משום איבה החכמים התירו כמה איסורים מחשש איבה בין ישראל לנכרים (א) נכרי ששלח דורון לישראל ביום אידו לא יקבלנו (ב) ואסור לישראלית ליילד את הנכרית (ג) ואסור לאכול בחופה של עכו"ם אף מאכלים כשרים (ד) ואסור למכור לנכרי מזווה ומשום איבה הכל מותר עיין אנציקלופדיה תלמודית (דף ת"ז) ועיין בשו"ת חת"ס (י"ד קל"ח) ובהגהות חת"ס (ש"ל) דאם יש באיבה זו חשש סכנת נפשות יש להתיר אפילו מלאכה דאורייתא וכ"כ האג"מ (ד - ט"ט) שתמה על המ"ב (ש"ל - סק"ח) שצעק על הרופאים וקרא אותם מזידים והאג"מ סבר דאפילו בשביל ספק קטן שיצא איבה מותר שאף בשביל ספק קטן הולכין לקולא בפ"נ וגם אם אין במקום זה ספק פ"נ מן האיבה ג"כ יש להתיר שם שלא יטעו להחמיר במקומות שהאיבה יביא לסכנה והוא חשש מצד פרסום הידיעות ע"י המדיא ועוד הוא רק מלאכה שא"צ לגופה שהוא דרבנן ומתירין משום איבה (אג"מ ב - קכ"ח) ולכן ההיתרים להרופאים מותרים ג"כ לסגן הנשיא בארצות הברית (משום איבה)

VI. ההיתר של שינוי

(א) **איסור תורה ע"י שינוי לצורך חולה שאין בו סכנה** - עיין בשו"ע הרב (שכ"ח - י"ט) שהתיר והמ"ב (סק"ז) כתב דהתירו דוקא איסור דרבנן בשינוי ועיין בכתובות (ס) דגונח יונק חלב בשבת והוא מפרק כלאחר יד במקום צערא והשער הציון (ת"ז - ט) כתב שאין ראיה משם שהוא שינוי גמור ולא גזרינן כמו בישראל בחמה ועיין בשש"כ (ל"ג סערה י"ז*) שהגרשו"א הכריע כהשו"ע הרב היוצא לדינה דלהדליק נר כלאחר ידו לצורך רפואתו מותר לשיטת השו"ע הרב וכיבוי בשינוי מותר אפילו להמ"ב לחולה ולהר"ן הג"ל וסעייתו ודאי יש להקל אמנם דעת האג"מ דהדלקת החשמל במרפקו אין חשיב שינוי

(ב) **איסור תורה ע"י שינוי לצורך הפסד מרובה** - עיין בשו"ע הרב (ש"ז - י"ז) דיש לסמוך להתיר אפילו איסור תורה כלאחר יד במקום הפסד גדול וראיתו מצנור שעלו בו קשקשין ממעכן ברגליו והביא הדרכי משה (שכ"ח - אות ט) שיטת הר"ן וכ"כ השו"ע הרב אמנם הפמ"ג (ש"ז צ"ז אות ט) כתב דהתירו שם דוקא איסור דרבנן וכ"כ המ"ב (סקמ"י) דהקשקשין היו תלושים דהוא רק שבות דשבות במקום הפסד ועיין בחזו"א (נ"ו - ז) דאין ללמוד מצנור להתיר בעלמא שינוי במקום הפסד ואין להקשות ממי שהחשיך (ק"ג) דע"י נכרי קיל טפי משינוי דשם הוא בהול ולכן דוקא שם נכרי יותר טוב וע"ע ברמ"א (ה"ט - ז) לענין סתירת פי התנור דע"י נכרי יותר קל

(ג) **עיין בר"ן** (חזית ד"ה וצמק"ס ס"ח) כתב דשבות דכלאחר יד קיל טפי משבות דשבות הנעשה כדרכו ע"י נכרי והובא דבריו בד"מ (שכ"ח - ט) וכ"כ הרשב"א (תהילה לדוד שכ"ח - כ"ז) וראיתו מצנור שעלו בו קשקשין דמתקן כלאחר יד (כתובות ס) ועיין ברש"י (פסחים ס"ו: ד"ה יש לו היתר) דשבות של כלאחר יד לא חמיר כשאר שבות דכל כלאחר יד לא שכיחא

(ד) **אמנם אין מדמה דבר לדבר וצריך שאלת חכם בכל דבר**

VII. ההיתר משום שנים שעשו אם שנים יחד הדליקו את האור שניהם עברו איסור דרבנן אבל אינם חייבים מן התורה וה"ה אם עשה בשתי ידיו במקום שיכול בידו האחת (תוספות שבת צהקדמתו לש"ס ד"ה ולגז) ועיין בהגהות רע"א על הרמב"ם (פרק ה) שמסתפק בדעת הרמב"ם אם אין בזה איסור תורה וי"א שפטור מחטאת מ"מ יש בו איסור תורה (עיין בתורת היולדת דף נ"ח ושש"כ ג צמזח - י"ז - י"ד)

VIII. ובכל זה צריך שאלת חכם הבקי בענינים אלו לידע מה מותר ומה אסור

נפס לטלו נשמות אבי אורי ר' אלעזר ליפא ב"ר יעקב ארזי ע"ה אלא אורתי באשה רחל ב"ר לרשן חנוך הפ"ק הכפ"ס ע"ה